

належних правових, економічних, фінансових та інших важелів, потрібних для виконання функцій, що їх на нього поклав Закон "Про охорону навколишнього природного середовища".

Література

1. Назарук М.М., Койнова І.Б. Екологічний менеджмент: Запитання і відповіді, Львів: Еней, 2004. – 236 с.
2. Конституція України.

УДК 630.338:221

Доц. Р.Я. Кіндрат, канд. екон. наук – НЛТУ України

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ РЕСУРСАМИ НА ДЕРЕВООБРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Визначено суть виробничих ресурсів та управління ними у діяльності деревообробних підприємств з урахуванням екологічних аспектів. Врахування цих аспектів доцільне при формуванні та раціональному використанні виробничих ресурсів.

Ключові слова: виробничі ресурси, управління, екологічні аспекти, підприємство.

Doc. R.Ya. Kindrat – NUFWT of Ukraine

Ecological aspects of production resources management on woodworking enterprises

In the article it is considering the essence of production resources and management by them in activity of woodworking enterprises taking into account the ecological aspects. The account of these aspects is expediently at forming and rational use of productions resources.

Keywords: production resources, management, ecological aspects, enterprises.

Працю людей у процесі виробничо-господарської діяльності забезпечують виробничі ресурси. Кожне підприємство повинно мати певні ресурси, які належать йому на правах власності або володіння. Так, для безпосереднього здійснення виробничого процесу, незалежно від його технології та одержаного продукту праці, необхідне використання різноманітних ресурсів. Різноманітність цих ресурсів, які використовують у процесі виробництва, в економічній літературі називають елементами виробництва. Це засоби праці, предмети праці та персонал працівників. Засоби праці та предмети праці ще називають засобами виробництва, вартісна форма яких іменується виробничими фондами.

Тому названі нижче елементи виробництва можна відповідно класифікувати як основні виробничі фонди, матеріальні та трудові ресурси. Крім цього, для здійснення виробничо-господарської діяльності необхідна наявність також нематеріальних ресурсів.

У процесі управління виробничими ресурсами доцільно враховувати екологічні аспекти. У діяльності деревообробних підприємств особливо актуальним це питання є при формуванні та раціональному використанні виробничих ресурсів. Найбільш важливим елементом продуктивних сил і головним джерелом розвитку економіки є люди, тобто їхня майстерність, освіта і підготовка. Існує безпосередня залежність конкурентоспроможності економіки і рівня добробуту населення від якості трудового потенціалу персоналу підприємств та організацій.

Для характеристики трудових ресурсів використовують термін – персонал підприємства, тобто сукупність постійних працівників, що отримали необхідну професійну підготовку та мають досвід практичної діяльності. Згідно з характером функцій, що виконуються, персонал підприємства поділяють на чотири категорії: керівники, спеціалісти, службовці та робітники.

Персонал підприємства формується та змінюється під впливом внутрішніх (характер продукції, технологія та організація виробництва) і зовнішніх (демографічні процеси, характер ринку праці тощо) чинників. Вони зумовлюють кількісні та якісні параметри трудових ресурсів.

Управління трудовими ресурсами спрямоване на задоволення потреб народного господарства у кваліфікованих кадрах, забезпечення раціональної зайнятості населення, ефективне використання трудового потенціалу і створення умов для розвитку персоналу і кожної особистості.

Результативність господарювання на підприємстві великою мірою залежить від чинної системи управління персоналом. Під системою управління розуміють багатовекторну діяльність відповідних відділів та служб підприємства, галузевих органів та фондів центральної виконавчої влади, вона охоплює виконання таких основних функцій:

- *прогнозування і планування персоналу* (розроблення стратегії управління персоналом; аналіз ринку праці; прогнозування потреби та визначення чисельності окремих категорій);
- *набір, оформлення та облік персоналу* (відбір, професійна орієнтація, наймання, оформлення та облік приймання, звільнення і переведення; забезпечення зайнятості);
- *підготовка і розвиток трудового потенціалу* (виробничо-технічне учнівство, загальна професійна підготовка, підвищення кваліфікації, просування по службі, адаптація нових працівників);
- *оцінка персоналу* (контроль відповідності персоналу конкретним потребам виробництва чи іншої сфери діяльності, аналіз стабільності персоналу, аналіз співвідношення чисельності окремих категорій працівників);
- *винагорода за стимулювання працівників* (нормування і тарифікація праці; розроблення системи оплати та матеріального і морального застосування форм участі у прибутку та капіталі; управління трудовою мотивацією);
- *моніторинг безпеки праці та забезпечення соціальної захищеності* персоналу підприємства.

При управлінні трудовими ресурсами необхідно враховувати наявність двох основних аспектів: з одного боку – це забезпечення на деревообробних підприємствах необхідних екологічно безпечних умов праці, а з іншого – це управління розвитком трудових ресурсів шляхом екологізації освіти та підвищення екологічних знань і навиків. Певні кроки на шляху екологізації вищої освіти та підвищення екологічної свідомості спеціалістів зроблено в Національному лісотехнічному університеті України, де тематика лекційних курсів з багатьох дисциплін доповнена екологічними питаннями.

Виготовлення продукції на підприємстві здійснюється у процесі взаємодії праці персоналу працівників та певних засобів виробництва. Засоби виробництва за своїм матеріально-речовим складом становлять виробничі фонди підприємства, які відповідно поділяють на основні та обігові.

Основні виробничі фонди (основний капітал) – це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживній формі, а їхня вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції, що виробляється, частинами в міру їх спрацювання. Всі основні виробничі фонди за ознакою подібності їхнього функціонального призначення та натурально-речового складу поділяють на: будівлі, споруди, передавальні пристрої, машини і устаткування, транспортні засоби, господарський інвентар, інструмент, виробничий інвентар та інші основні фонди.

Для нормального функціонування виробництва на деревообробних підприємствах повинно здійснюватись управління відтворенням та використанням основних виробничих фондів (ОВФ).

Просте і розширене відтворення ОВФ відбувається у процесі здійснення ремонту, модернізації та заміни окремих елементів засобів праці, технічного переозброєння, реконструкції та розширення діючих цехів, виробництв і підприємств у цілому, а також будівництва нових об'єктів.

Управління відтворенням та використанням основних виробничих засобів на деревообробних підприємствах повинно передбачати впровадження нових енерго- та ресурсозберігаючих технологій і обладнання, а також зменшення шкідливих викидів та впливів за рахунок модернізації та реконструкції існуючих засобів праці.

Матеріальні ресурси являють собою частину обігових фондів підприємства. У практиці планування та обліку господарської діяльності до складу обігових фондів входять: виробничі запаси; незавершене виробництво та напівфабрикати власного виготовлення; витрати майбутніх періодів. Матеріальні ресурси є тією частиною обігових фондів, яку іменують виробничими запасами. Виробничі запаси становлять найбільшу частку обігових фондів: у загальному обсязі обігових фондів вони становлять до 70 %. До них належать запаси сировини, основних і допоміжних матеріалів, купованих напівфабрикатів та комплектуючих виробів, палива, тари, запасних частин для ремонту, інших матеріалів, термін використання яких не перевищує одного року.

Тому ми можемо дати визначення, що матеріальні ресурси – це засоби виробництва, які використовують для виготовлення продукції, сприяють її виготовленню та реалізації або підтриманню нормальних виробничих умов. Особливо актуальним питанням для деревообробних підприємств, на яких основним видом сировинних матеріалів використовують деревину (продукт лісів України), є управління раціональним використанням матеріальних ресурсів, що забезпечує збереження цих лісів.

Перед деревообробними підприємствами України, яка належить до малолісних держав, особливо гостро стоять завдання економії сировини і матеріалів, ефективної утилізації відходів та побічної продукції, тобто комплексного використання сировини. Найбільш важливими напрямками, що дають змогу досягти економії деревини й ефективного її використання, є зниження питомої витрати сировини, широке використання відходів, упровадження заміників, більш економічних матеріалів і нових видів сировини.

Зниження норм витрат сировини – важливий засіб економії матеріальних ресурсів. Подальше зниження питомої витрати сировини можна досягати

шляхом безупинного удосконалювання техніки, технології, використання світового передового досвіду. Аналіз суттєвих витрат сировини і матеріалів за порівняльними видами продукції і умовами виробництва на меблевих, лісопильних, фанерних та інших деревообробних підприємствах України свідчить про значні зміни питомих витрат, які досягають $\pm 10-15\%$. Однак необхідно зазначити наявність прогресивного досвіду комплексного використання деревини на підприємствах виробничого об'єднання "Прикарпатліс" та інших підприємствах, де питомі витрати сировини є значно меншими за середньогалузеві.

Велике значення у комплексному використанні та економії матеріальних ресурсів має найбільш ефективне використання відходів, обсяги яких на деревообробних підприємствах величезні. Це зокрема, видно із наведених даних про корисний вихід продукції та обсяг відходів (у %). Показники використання деревини залежать від характеру продукції, що виготовляють, рівня техніки і технології виробництва. Так, при механічній переробці деревини корисний вихід продукції перебуває в широких межах і становить у виробництві сірників – 35 %, фанери – 46-48 %, продукції лісопиляння – 63-67 %, у середньому на деревообробну промисловість – 50 %.

Вибір напрямків використання відходів залежить:

- від їх виду та об'ємів;
- видів та потужності виробництв з переробки відходів, які є на підприємстві;
- наявності власних котельні чи паросилового господарства та видів палива, яке привізне;
- наявності сторонніх споживачів відходів та інших чинників. Вибір конкретних напрямків повинен бути обґрунтований економічними розрахунками.

На деревообробних підприємствах найбільш поширені такі напрямки використання відходів. Відходи можна використовувати як вторинну сировину для виготовлення різноманітної продукції.

Основним напрямком використання твердих кускових відходів (горбилів, рейок, відрізків) визнано переробку їх на технологічну тріску для виготовлення деревних плит, гідролізу та для целюлозно-паперової промисловості, а також виготовлення тарної дощечки та виробів народного споживання. Кожний щільний кубометр деревних відходів під час виготовлення технологічної тріски економить $0,85 \text{ м}^3$ ділової деревини, при переробці на кормові дріжджі – зберігає півтонни зерна.

Іншим перспективним напрямком використання кускових відходів є виготовлення з них дрібної та клеєної пилопродукції.

Тирсу в наш час використовують не повною мірою. Її можна використовувати для виготовлення технологічної тріски, при виготовленні деревно-стружкових плит, в гідролізному виробництві, для виготовлення деревного борошна та на паливо. Застосування тирси для промислових потреб – важливий резерв підвищення комплексного використання деревини. Для покращення перевезення тирсу необхідно брикетувати.

Стружку найбільш раціонально використовувати для виготовлення технологічної тріски та деревно-стружкових плит, а також як пакувальний матеріал. Деревну кору, тирсу та стружку можна також використовувати і як

паливо (у котельнях промислових підприємств та побутових приміщень), але для підвищення якості та транспортабельності їх необхідно брикетувати. Рациональне використання відходів не тільки покращує техніко-економічні показники підприємства, але і має позитивний вплив на охорону навколишнього середовища від забруднень.

Ефективним є комплексне використання сировини і матеріалів на основі новітніх досягнень науки і техніки. Цілий ряд складових частин, що раніше не використовувалися або використовувалися недостатньо, знаходять застосування в нових виробничих процесах. Наприклад, при комбінуванні лісопиляння, целюлозного і сульфітно-спиртового виробництва поряд із пиломатеріалами одержують сульфітну целюлозу, етиловий спирт, кормові дріжджі й іншу продукцію.

Доцільним є впровадження заміників, більш прогресивних матеріалів і видів продукції. Наприклад, застосування деревно-волокнистих і деревно-стружкових плит замість пиломатеріалів. Їх виготовляють з відходів деревини будь-яких порід. Широке поширення отримала заміна деталей або виробів, які раніше традиційно виготовлялись з деревини, на продукцію хімічної та металообробної промисловості, що дало змогу збільшити економію деревної сировини та зменшити витрати на виготовлення продукції.

Необхідною умовою успішного функціонування будь-якого підприємства в ринковій економіці є ефективне використання його власних нематеріальних ресурсів – активів підприємства, які не мають речової форми, але беруть участь у виробничій діяльності. Це в основному об'єкти інтелектуальної власності, а саме об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки і ін.), об'єкти, що охороняються законом (комп'ютерні програми, бази даних і ін.) та нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності (раціоналізаторські пропозиції, "ноу-хау" та ін.). Нематеріальні активи – категорія, яка виникає внаслідок володіння правами на об'єкти інтелектуальної власності або на обмежені ресурси та їхнє використання в господарській діяльності з отриманням доходу.

Управління формуванням нематеріальних ресурсів та активів має враховувати екологічні аспекти. Нематеріальні активи отримують з метою одержання економічного ефекту від їх використання при виготовленні продукції, виконанні робіт, наданні послуг. Здебільшого нематеріальні активи – вкладення в об'єкти промислового призначення: купівля ліцензії на використання технології виготовлення продукції, витрати на надання технічної допомоги й інженерних послуг з проектування і розташування виробничих потужностей, організації управління технологічними процесами, збуту й обслуговування ліцензованих виробів. Тому ефективність цих вкладень потрібно розглядати з позиції підвищення прибутковості виробництва та його екологічності.

Розрахунок ефективності використання нематеріальних активів потребує комплексного підходу. Ефект від придбання підприємством права використання запатентованого виробничого досвіду і знань, а також ноу-хау (незапатентованого досвіду) потрібно визначати не тільки за результатами реалізації підприємством продукції, виготовленої з використанням ліцензії і ноу-

хау, але і залежно від багатьох інших чинників. Зокрема, їх впливу на екологізацію процесу виробництва та екологічність товару.

Таким чином, можна зробити висновок, що в питанні управління виробничими ресурсами обов'язково необхідно враховувати наявні екологічні аспекти, особливо при формуванні та раціональному використанні цих ресурсів.

Література

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. Т.1,2. К.: Эльга, Ника-Центр, 1999. – 512 с.

2. **Фінанси підприємств:** Підручник/ Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 1999. – 462 с.

УДК 504:631.1.016

*Ст. наук. співроб. Л.Є. Купінець, канд. екон. наук –
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України, м. Одеса*

ЕКОЛОГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Розглянуто концептуальні положення сталого розвитку агропромислового комплексу, виділено його екологічну складову; подано авторське трактування понятійного апарату; сформульовано мету, принципи, результати, підходи до оцінки ступеня сталості; визначено відповідні рівні вирішення економіко-екологічних проблем, засоби і методи переходу АПК до нової моделі розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічні чинники, агропромисловий комплекс.

*Senior research worker L.E. Kupinets – Institute of market problems and
economic-ecological research. National Academy of Sciences of Ukraine, Odessa*

Ecological imperatives of sustainable development of agroindustrial complex

The author considered the conceptual proposition of sustainable development of agro-industrial complex, marked out its ecological component, gave the author's interpretation of the conceptual device, formulated the targets, principles, results, approaches to the estimation of the stability degree, defined levels of solution of our economic-ecological problems, measures and methods of transition agro-industrial complex to the new model of development.

Keywords: sustainable development, ecological factors, agroindustrial complex.

Сучасний рівень розвитку економіки свідчить про обмежені можливості біосфери до саморегуляції і неадекватність зростаючим потребам суспільства. Зрівноважити співіснування цих двох систем без регулюючих впливів з боку людини неможливо. Зміна характеру природокористування повинна змінити методи керування ним у напрямку сталого розвитку. Доцільність нової парадигми співіснування та взаємодії суспільства і природи зумовлена тим, що використовувана країнами-лідерами модель розвитку вичерпала себе і загрозою існуванню майбутніх поколінь. За останнє десятиліття ідея сталого розвитку суспільства одержала багатоаспектне теоретичне тлумачення. Можна виділити такі позиції наукових інтересів, що позначилися під час обговорення концепції сталого розвитку. До них належать:

- міждисциплінарний підхід до створення теоретичних засад сталого розвитку, що поєднує методичну базу природничих наук, ідеї соціальної філософії та математичний апарат;